

слика коју она пружа није једнострана. Аутор је користио грађу не само равнорског порекла већ и оригинална немачка документа, као и грађу насталу радом колаборационистичких органа. Поред тога, служио се периодиком, збиркама објављених докумената и релевантном литературом.

Опредељујући се за тематски приступ, насупротив хронолошком, аутор је донекле жртвовао приступачност теме широј публици у корист научне утемељености и прецизности. Хируршки прецизно разложена је организација Југословенске војске у Отаџбини на територији Београда. Читаоци се стога прво упознају са њеном оперативном структуром, а потом са различитим аспектима илегалног рада (обавештајни, пропагандни, оружани и неоружани отпор) и коначно са мерама које је преузимао Гестапо како би га сузбио. Оваква одлука, у складу са чињеницом да је монографија проистекла из докторске дисертације, донекле отежава сагледавање целине, али истовремено гарантује потпуну прецизност у изражавању. Монографија је стога више намењена научној заједници него широј публици. Несумњиво, она представља велики хеуристички допринос познавању феномена равнорског отпора у Београду, као и важан прилог демистификацији овог, у јавности недовољно познатог аспекта историје Другог светског рата у Србији, односно Југославији.

Растко ЛОМПАР

Александар В. Милетић. *Титов емисар Милован Ђилас. Дипломатско-преговарачке и спољнополитичке активности (1943–1953)*. Београд: ИНИС, 2021, 481.

У издању Института за новију историју Србије 2021. године изашла је монографија *Титов емисар Милован Ђилас. Дипломатско-преговарачке и спољнополитичке активности (1943–1953)*. У питању је друга студија Александра В. Милетића посвећена улози Милована Ђиласа у спољнополитичким активностима југословенске државе и партије.¹ Монографија *Титов емисар Милован Ђилас* заснована је на опсежном архивском и библиотечком истраживању. Аутор је користио грађу из десет различитих фондова и збирки Архива Југославије, документа похрањена у Дипломатском и Војном архиву у Београду, затим и грађу из архива у Вашингтону и Амстердаму, објављене изворе на српском, енглеском и руском језику, бројне ме-

1 У првој монографији *Преломна времена. Милован Ђилас и западноевропска социјалистичка и социјалдемократска левица 1950-1954* аутор се бавио улогом коју је Милован Ђилас имао у успостављању контаката са представницима западноевропске левнице почетком 50-их година 20. века.

моаре, дневнике и сећања како Милована Ђиласа тако и других учесника у догађајима о којима пише, као и бројне чланке из дневне и периодичне штампе. Овако богата изворна подлога омогућила је аутору да вешто укршта сећања самог Милована Ђиласа са изворима другачијег порекла, пружајући на тај начин истовремено живописну, али и критички промишљену историјску представу о личности и догађајима о којима пише.

Кроз три хронолошка поглавља, насловљена У револуционарном рату, У варљивом миру и У хладном рату, аутор прати дипломатско-преговарачке и спољнополитичке активности Милована Ђиласа од 1943. до пада с власти. У првом поглављу пажња је посвећена Ђиласовој улози у мартовским преговорима 1943, а затим и његовим путовањима у Совјетски Савез и сусретима са Стаљином 1944. и 1945. године. У другом делу аутор говори о учешћу Милована Ђиласа у званичним државним делегацијама које су посетиле Пољску и Чехословачку 1946, Бугарску и Мађарску 1947, као и у партијским делегацијама поводом конгреса Комунистичке партије Француске у Стразбуру 1947. и на оснивачкој седници Информбироа у Пољској јесени исте године. Значајно место заузимају и Ђиласове активности у Албанији и његова последња посета Москви почетком 1948, која је истовремено била и најава предстојећег сукоба са Совјетским Савезом. У трећем делу посебна пажња је посвећена интернационализацији југословенско-совјетског сукоба кроз форуме Уједињених нација и улози Милована Ђиласа на том плану, превасходно као члана делегације која је 1949. путовала на заседање Генералне скупштине у Њујорку, а две године касније у Паризу. Пуно простора посвећено је његовој „приватној“ посети Лондону и Паризу почетком 1951, чија је сврха заправо била упућивање захтева за оружану помоћ Југославији, као и његовој улози у успостављању контаката са представницима западноевропске левице почетком 50-их година. На крају, аутор говори о учешћу југословенске делегације предвођене Ђиласом на првој Азијској социјалистичкој конференцији у Рангуну 1953, која ће на неки начин назначити пут којим ће југословенска спољна политика кренути у наредним годинама и деценијама.

Чињеница да је значајан део спољнополитичких активности у које је био укључен (попут мартовских преговора, путовања у Москву, у Лондон и Париз) био изразито поверљивог карактера речито говори о месту које је Милован Ђилас имао у тадашњој структури власти, али и оправдава наслов књиге – *Титов емисар*. Истовремено, она сведочи и о карактеру југословенске спољне политике. Иако формално није имао дипломатске функције, Ђилас је учествовао у неким од кључних спољнополитичких активности, што говори о испреплетаности партијских и државних структура, чак и о доминантном месту партије у првим послератним годинама.

У књизи Александра В. Милетића, кроз „причу“ о спољној политици оцртава се и идеолошки портрет Милована Ђиласа и његово интелектуално стасавање, које је водило од црногорских епских традиција, руских класика и загладаности у Русију ка класицима марксизма-лењинизма и загладаности у Совјетски Савез. Прати се стаљинизација његових погледа

до које је дошло средином 30-их кроз тзв. „затворску едукацију“, односно својеврсно партијско школовање током година проведених на робији, фаза некритичког односа према „првој земљи социјализма“ и директног учешћа у изградњи култа Стаљинове личности у Југославији. Види се Милован Ђилас као „идеолошка песница“ партије, поборник соцреализма у уметности, човек „тврдых идеолошких ставова“ склон „неодмереном величању“ СС-СР-а и Стаљина. Велика пажња посвећена је прелому из 1948/49, Ђиласовом раскиду са стаљинизмом и улози коју је имао у осмишљавању нове партијске линије и у њеном пропагирању у земљи и у иностранству. Чињеница да је тако пуно простора у књизи о Ђиласовим међународним активностима посвећено његовом идеолошком стасовању и трансформацијама такође говори о карактеру југословенске спољне политике и о томе колико је идеологија била значајан фактор у њеном обликовању и образлагању.

Монографија *Титов емисар Милован Ђилас* говори и о појединцу који је са 33 године, отпутовавши у Совјетски Савез 1944, први пут напустио границе Југославије, да би у наредних десет година, поред Москве, обишао источноевропске престонице, западне метрополе, стигавши чак до Бурме, Индије и Пакистана. Другим речима, она говори о човеку који је идеолошки формиран до своје тридесете године, али чије су се представе о спољашњем свету, о Совјетском Савезу, Истоку и Западу базирале на теоретским постулатима, не на пракси, да би између тридесете и четрдесете године проживео процес кроз који је стечено практично искуство почело разграђивати теоретске постулате у које је до тада веровао.

Наталија ДИМИЋ ЛОМПАР

Nikola Mijatov. *Sport u službi socijalizma: Jugoslovensko iskustvo 1945–1953.*

Beograd: Institut za savremenu istoriju, Čigoja štampa, 2020, 511.

Монографија Николе Мијатова, научног сарадника Института за савремену историју, *Sport u službi socijalizma: Jugoslovensko iskustvo 1945–1953.* за основу има истоимену докторску дисертацију одбрањену крајем 2019. на Филозофском факултету у Београду. Колега Мијатов у фокусу свог интересовања има историју идеја, дисиденте и дисидентске покрете у социјалистичким земљама, историју спорта и историју и филозофију борилачких вештина. Након књиге *Милован Ђилас и европски социјалисти 1950–1958.* из 2019. године, ово му је друга монографија која је изашла у издању његовог матичног института.

Ова књига о спорту у служби социјализма састоји се од предговора, увода, пет поглавља, закључка, прилога и списка извора и литературе.